

Exotische smaragdhagedissen in de duinen bij Scheveningen

Richard P.J.H. Struijk (RAVON), Beyza Demirkapu (Hogeschool Leiden), Manon de Visser & Ben Wielstra (Institute of Biology Leiden, Leiden University & Naturalis Biodiversity Center)

Niet veel mensen weten van het voorkomen van smaragdhagedissen in Scheveningen. Op een geïsoleerd duin midden in een recreatieve hotspot leeft al zeker enkele decennia een kleine populatie. Naast de succesvolle vestiging van de exotische ondersoorten van de inheemse muurhagedis (*Podarcis muralis*) is dit de eerste nieuwe hagedissensoort die zich in Nederland heeft weten te vestigen. Vanwege de voorgenomen aanleg van een parkeergarage, waarvoor het gehele duin moet worden ontgraven, is het einde voor deze populatie echter nabij. Op de valreep, in 2019 en 2020, is er toch nog beperkt onderzoek uitgevoerd.

Natuurlijke verspreiding

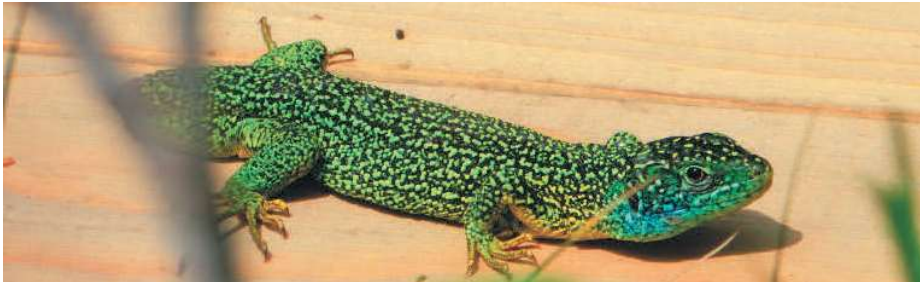
Smaragdhagedissen hebben een wijde verspreiding in Zuid- en Centraal Europa en Klein-Azië. De meest noordelijke populaties bevinden zich in het oosten en westen van Duitsland. Dit zijn geïsoleerde relictpopulaties van respectievelijk de oostelijke smaragdhagedis (*Lacerta viridis*) en de westelijke smaragdhagedis (*Lacerta bilineata*). De taxonomie van smaragdhagedissensoorten is gecompliceerd en het lijkt waarschijnlijk dat er in de toekomst meer soorten erkend zullen worden.

Herkomst Scheveningse dieren

Smaragdhagedissen zijn gewaardeerde terrariumbewoners en de kweek geeft over het algemeen weinig problemen. De geïntroduceerde populatie in Scheveningen vindt dan ook haar oorsprong in de terrariumhobby. Bekend is dat in ieder geval rond 1995/1996 terrariumdieren zijn uitgezet. Deze informatie is gebaseerd op een interview met de uitzetter, die vlakbij de locatie in kwestie woont. Omdat er op het duin ook beschermde zandhagedissen leefden en er plannen voor ruimtelijke ontwikkelingen waren, heeft er in 2017 een wegvang- en verplaatsingsactie van zandhagedissen plaatsgevonden. Daarbij is de kans direct aangegrepen om de exotische smaragdhagedissen uit het gebied te verwijderen. In totaal zijn er toen elf smaragdhagedissen weggevangen. Hoewel er nadien geen zandhagedissen meer zijn waargenomen, bleek de smaragdhagedis nog wel aanwezig. Tijdens veldbezoeken in 2019 en 2020 is vastgesteld dat er in 2018 en 2019 nog succesvolle voortplanting heeft plaatsgevonden. Medio 2020 zijn nog slechts enkele dieren gezien, waarvan nog maar één adult dier, een vrouwtje.

Paartje westelijke smaragdhagedissen, gefotografeerd in Scheveningen. (Foto: Noël Aarts)

Boven: Subadulte westelijke smaragdhagedis, gefotografeerd in Scheveningen in 2019 en hoogstwaarschijnlijk geboren in 2018.
Onder: Volwassen man westelijke smaragdhagedis uit Scheveningen. (Foto's: Richard Struijk)

Oostelijke of westelijke?

De oostelijke en westelijke smaragdhagedis lijken sterk op elkaar. Aangezien de exacte herkomst binnen het natuurlijke verspreidingsgebied van de voorouders van de duinpopulatie onbekend was, is er een genetische studie verricht. Van vier individuen uit Scheveningen is een stukje DNA bestudeerd. Zo is vastgesteld dat de dieren tot de westelijke smaragdhagedis (*Lacerta bilineata*) behoren.

Geen toekomst

Vanwege de geplande parkeergarage heeft de populatie geen toekomst. Deze exoot wordt dus eigenlijk per toeval "bestreden". Kolonisatie van andere duinen lijkt vanwege de sterk geïsoleerde ligging onmogelijk. In de loop van 2021 zal een uitgebreider artikel over de westelijke smaragdhagedissen in Scheveningen in het tijdschrift 'RAVON' verschijnen.

Andere exotische hagedissen

Naast de westelijke smaragdhagedis worden in Nederland vaker exotische hagedissen gevonden, voornamelijk uit de familie van de 'echte hagedissen' (Lacertidae). Hiervan is de ruïnehagedis (*Podarcis sicula*) de meest waargenomen soort. Deze is in bijna alle provincies aangetroffen. Het gaat vrijwel altijd om een enkel individu, dat bijvoorbeeld via transport van voedsel of planten vanuit Italië en de westelijke Balkan meekomt. Vestiging, waarbij van succesvolle voortplanting sprake is, is nooit vastgesteld. Een 'bijzondere' soort die in 2019 voor het eerst opdook is de Moorse gekko (*Tarentola mauritanica*). Twee dieren werden twee jaar op rij op de gevel van een woonhuis in Nistelrode waargenomen en hebben dus tenminste één winter doorstaan.

Risico's

Met de huidige milde winters en de warmere zomers zullen uitgezette exotische hagedissen waarschijnlijk grotere overlevingskansen hebben en neemt de kans op succesvolle voortplanting toe. Vestiging van dergelijke exoten kan leiden tot concurrentie met en predatie van inheemse soorten en het overbrengen van ziektes. In geval van exotische ondersoorten van inheemse hagedissen, zoals bij de muurhagedis in Nederland het geval is, kan het ook tot genetische vervuiling van inheemse populaties leiden, met alle nadelige gevolgen van dien.

RAVON is zeer geïnteresseerd in waarnemingen van uitheemse hagedissen, of het nu om een enkel individu of een populatie gaat. Meld deze, liefst met foto's, via Waarneming.nl of Telmee.nl.